

Глава 8 Особливості державного ладу Спарти

Держава Спарта виникла на півострові Пелопоннес у результаті завоювання дорійськими племенами місцевих ахейських суспільств. Завойовники утворили пануючий клас повноправних громадян - спартиатів. Місцеве населення було звернено у рабів-ілотів. Кожний спартиат володів земельним наділом (клером) із закріпленими за ним рабами. Побоюючись повстань ілотів, яких було чисельно більше, спартиати регулярно проводили криптії («таємні» масові вбивства). Щоб тримати ілотів у покорі, спартиати створили особливу воєнізовану державу.

В основу державного ладу Спарти було покладено принцип єдності повноправних держав. Для цього держава суворо регламентувала життя та побут спартиатів, стримувала їхнє майнове розшарування. Основи державного ладу було закріплено ретрою (договором) легендарного царя Лікурга (VIII століття до н. е.). Спартиати були зобов'язані займатися лише військовим мистецтвом та спортом. Землеробство, ремесла й торгівля стали справою ілотів та періеків - вільних жителів окраїнних районів Спарти, які посідали проміжне становище між спартиатами та ілотами. У Спарті було створено державну систему виховання та освіти: у 7-річному віці дітей віддавали до спеціалізованих шкіл. До 20 років спартиати проходили особливе навчання, яке виховувало у них витривалість, дисциплінованість, хоробрість. Потім до 60 років чоловіки несли військову службу. З метою підтримання єдності регулярно проводилися громадські трапези, на організацію яких щомісячно сплачувався податок.

«Лікургов лад» трансформував військову демократію спартиатів у олігархічну рабовласницьку республіку, яка зберегла риси родоплемінного ладу. На чолі держави перебували два царі - архагети. Їхня влада була спадковою. Повноваження архагетів зводилися до воєнної влади, організації жертвопринесень та участі у раді старійшин.

Герусія (рада старійшин) складалася з двох архагетів та 28 геронтів, яких обирали довічно народними зборами зі знатних громадян, що досягли 60-річного віку. Герусія виконувала функції урядової установи - готувала питання для обговорення на народних зборах, керувала зовнішньою політикою, розглядала кримінальні справи про державні злочини (включаючи злочини проти архагетів).

Колегія ефорів (з'явилася у VIII столітті до н. е.) складалася з п'яти гідних громадян, яких обирали на один рік народними зборами. Спочатку повноваження ефорів обмежувалися судочинством по майнових спорах. У VI столітті до н. е. їх влада зростає, вони витісняють герусію. Ефори почали скликати герусію та народні збори, керувати зовнішньою політикою, здійснювати внутрішнє управління державою та судочинство, контролювати посадових осіб (включаючи архагетів).

Народні збори (апелла) у Спарті відрізнялися пасивністю. Право на участь у народних зборах мали повноправні громадяни-чоловіки, які досягли 30-річного віку. Спочатку народні збори скликалися архагетами, згодом керівництво ними перейшло до ефорів. Апелла не обговорювала висунуті питання, а лише ухвалювала або відхиляла запропоноване рішення. Голосування проводилося примітивно - криком або учасники розходилися по різні боки та «на око» визначалася більшість. Народні збори мали законодавчі права, право обрання посадових осіб, вирішували питання війни та миру.